

דף טו

ר' יוסי נמי חזי ליה פירכא'. אולי הפירכה שראה רבי יוסי היא כיון שלא בא הכתוב לנעול אלא לפתוח (כלשון תורת כהנים – אחרי), ואם הכוונה לשאר שבתות השנה הלא אינך יודע איזו שבת, וע"כ יש לך לסיים שבת שבתוך הפסח (חשק שלמה).
או אפשר שהפירכה היא כיון שכתוב וקצרתם את קצירה, אם כן החיוב הוא בתחילת הקציר, וזהו בפסח שאז הוא זמן קצירת שעורים (שפת אמת).

'אי מדרבן יוחנן בן זכאי – דלמא כדאביי, דאמר אביי: מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי...
אמימר מני יומי ולא מני שבועי, אמר, זכר למקדש הוא'. כמה ראשונים (הרמ"ה באגרות; רבנו ירוחם נתיב ה"ד) מפרשים שמנין השבועות אינו מן התורה אלא בזמן שבית המקדש קיים, ככתוב מהחל חרמש בקמה תחל לספר שבעה שבועות, כלומר בזמן שמקריבים העומר בפועל. ואולם מנין הימים היא מצוה מהתורה אף בזמן הזה. וזהו שאמימר לא מנה שבועות, 'מאי טעמא זכר למקדש הוא' – כי מנין השבועות אינו מהתורה אלא בזמן המקדש.

'ואם תשאל: מדוע – על זה אומר גזירת מלך היא ובסוד אלוך מי יבוא. ולדעתי באמת הוא סוד ד' ליראיו, שגילו לנו רבותינו בעלי התלמוד' – שאמרו (בפ"ק דר"ה) ללמוד תשלומין לקרבנות עצרת כל שבעה, ולא רק יום אחד, כיון שמצוה למנות גם כן שבועות, ועוד חג שבעות כתיב. – הרי שדרשו 'חג שבעות' להיות נוהג כל השבוע, לענין קרבנות [וכשחל עצרת בשבת – אין רשאים להקריב קרבנות הרגל אלא בימי התשלומין]. נמצא אם כן שבפרשת אמור שמדובר שם על יום-טוב של עצרת הנוהג חקת עולם... לדרכתכם, גם המנין המדובר שם שהוא מנין הימים, נוהג לעולם, וגם נאמר שם תספרו חמשים יום, ולא הוזכר כלל 'חג שבועות'. ואילו בפרשת ראה נאמר מהחל חרמש בקמה (– בזמן שקרב העומר) תחל לספר שבעה שבועות – מנין השבועות [אבל מנין הימים לא הוזכר כלל, כי שם הוא ענין מחודש בזמן שבית המקדש קיים והקרבנות קרבים – שם בלבד נאמר חג שבעות].

ובזה יבוארו דברי רבא כולוהו אית ליה פירכא, אי מריב"ז – דלמא כדאביי, דאמר אביי מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי' – יש לדקדק מהו לשון 'דלמא כדאביי', והרי לא מצינו חולק בדבר, וגם רבא עצמו סובר כן (בראש-השנה שם) – אלא הכוונה שמא כאביי שמצוה למנות שבועות מהתורה גם בזמן שאין עומר קרב ואין קרבנות קרבים. ולכן בפרשת אמור נאמר שבע שבתות תמימת תהיינה – הגם שלא מוזכר שם חג שבועות אלא יו"ט של עצרת, כאמור.

אבל לפי האמת שממחרת השבת – ממחרת יום טוב, והכתוב באמור שבע שבתות תמימת מתפרש כשחל יום טוב של פסח בשבת, כמו שאמר ריב"ז, נמצא אם כן שלא מוזכרת שם ספירת השבועות אלא בפרשת ראה בלבד (עפ"י אור שמח תמידין ז, כב. [וע"ע דרך נוספת בשפת אמת. וראה עוד בהרחבה בבחינות השונות של חג השבועות, עניניו וקביעותו, ובאורי המקראות – בספר 'פרקי מועדות' ח"ב עמ' 359-378]).

נראה כוונתו שלפי האמת אף אביי סובר שספירת שבועות עתה אינה מהתורה אלא זכר למקדש, וזהו שאמרו שאמימר לא מנה, כי גם לדעה המחייבת אין זה מהתורה. ושאמרו 'דלמא כדאביי' כלומר יש מקום לטוען לטוען שמא יש מצוה מהתורה במנין שבועות אף בזה"ז, וכך יתפרש הכתוב באמור, ושוב אין הכרח לדברי ריב"ז.

אבל אין לפרש שאביי סובר כן לפי האמת שמנין שבועות בזמן הזה מהתורה – שמנין לנו לחדש מחלוקת בדבר. ועוד מהו 'זכר למקדש' הלא לאביי הוא מעיקר הדין ולאמימר אין חיוב כלל.

– כן היא שיטת הראשונים הנזכרים. ואולם מדברי הרמב"ם (תמידין ז, כב-כד ובכס"מ) נראה שלהלכה גם

ספירת השבועות בזמן הזה מן התורה היא (וכן כתב באור זרוע ח"א שכת). ונראה שפסק כרבנן דבי רב אשי שהיו מונים גם שבועות, ולשיטתם ספירת שבועות מדאורייתא גם בזמן הזה (וע' בקרן אורה ובשפת אמת, ובאבני נזר יו"ד סוס"י שפה בהגהה. ובשם הגר"ח מובא (בחדושים על הש"ס), שהרמב"ם לשיטתו שפוסק קדושה שניה לא בטלה, ולכן גם בזמן הזה יש דין הקרבה, ועל כן ספירת שבועות מן התורה. ואמימר סובר קדושה שניה בטלה לעת"ל, ולכן אינו אלא מדרבנן).

מאידך שיטת רוב הפוסקים שגם ספירת הימים בזמן הזה – מדרבנן היא (ע' בר"ן סוף פסחים, ובטוש"ע או"ח תפט).

עוד דנו הפוסקים בגדר מצות ספירת שבועות; אם היא נפרדת ממנין הימים אם לאו, ואם היא קיימת רק בתשלום שבועות שלמים, או בכל יום ויום מצוה למנות את השבועות שעברו – ע' בראשונים דלעיל. וע"ע: שו"ת משיב דבר ח"ה טו-טז. ועל שאר ענינים הנידונים בתוס' כאן – ע' בהרחבה במפרשים כאן ובסוף פסחים, ובפוסקים באו"ח שם; תרומת הדשן לו. וע"ע: בית הלוי ח"א לח; שערי ישר א, ה; בית ישי ד הערה א; לד הערה ו.

'מנופה בשלש עשרה נפה' – הלכה למשה מסיני (רש"י להלן עו:).

סוד שלש עשרה נפה – ע' ב'ליקוטי מאמרים' לר"צ הכהן, עמ' 187.

(ע"ב) 'בצקלוננו... – בא ויצק לנו ואכלנו ונוה היה' – רש"י ז"ל פרש: ב – בא, צ – ויצק, ל – לנו, ו –

ואכלנו, נו – ונוה היה. ועל דרך זו פרש בשאר.

ויש להעיר שלפנינו בפסוק כתיב בצק לנו חסר, ולכאורה אין מקום לדרוש ו'.

ונראה לפרש שבנוטריקון דורשים מאותן האותיות אף כמה מלים שהן דומות להן בצליל, והן ממוצא אחד בפה. ומעתה יתפרשו כולן על דרך זו:

בצקלנו – בא ויצק לנו ואכלנו, ונוה היה.

נתעלסה – נשא ונתן ועלה ונשמח ונתחטה.

נעלסה – נושא עולה ונתחטה. (ח-ע אותיות הגרון, מתחלפות; וכן ל-ט אותיות הלשון. וה' כדקאי קאי).

ירט הדרך – יראתה, ראתה נטתה. (הרש"ש גרס (כבשבת) יראתה... ומפרש: יראה – דבר היראוי ראתה, דהיינו המלאך עם חרב שלופה, ונטתה).

'אלא אמר רבי יוחנן: תלמוד ערוך הוא בפיו של רבי עקיבא...'. כיוצא בזה לעיל טו. 'אלא אמר רבי

יוחנן תלמוד ערוך הוא בפיו של רבי יהודה...'.

זמשל כל על של כל... ר' יוסי ור' שמעון אומרים... ומשל עכו"ם על של כותים ומשל כותים על של עכו"ם, אבל לא משל ישראל על של עכו"ם ושל כותים...'. משמע שמחלוקתם אמורה רק לענין עישור משל נכרים על ישראל או להפך, אבל פירות הנכרים עצמם חייבים. ואף על פי שמירווח עכו"ם פוטר לר' יוסי ור"ש, צריך לומר שמדרבנן חייבים. ואמנם נחלקו בדבר האמוראים, כדלהלן.

ולדעת הפוסטים אף מדרבנן, צריך לפרש 'תורמין של עכו"ם' בתבואה הנמצאת אצלו, ויש לחוש שמא באה לידו מיד ישראל. ואעפ"כ תורמין ממנה על של כותים, הגם שיתכן שאחת מהן חייבת ואחת פטורה – מכל מקום אפשר שיש כאן 'ספק ספקא'. וצריך עיון בזה (שפת אמת).

יש להעיר שמדברי התוס' להלן (סו ד"ה גזירה) עולה שמדרבנן חייב לכולי עלמא.

ד. רצו עשרה בני אדם להביא לחולה גרוגרת, בין שהביאו בבת אחת בין בזה אחר זה, ואפילו כבר הבריא בראשונה – כולם פטורים, שכולם נתכוונו למצוה, והוריו לחולה – משובח. ויש להם שכר טוב מאת ה' (ש"ע).

ה. חולה הצריך שתי גרוגרות, ויש בעץ שתי גרוגרות בשני עוקצין או שלש בעוקץ אחד – פשוט שיש להביא לו את השלש התלויות בעוקץ אחד שאעפ"י שמרבה באכילה, הלא ממצט במלאכה.

קיג. מהיכן מביאים את עומר התנופה?

העומר, מצוה להביאו מן הקרוב, אם משום כרמל – שתהא התבואה רכה ונמללת וכשבאה ממרחק היא מתקשה, אם משום שאין מעבירים על המצוות. לא ביכר הקרוב לירושלים – מביאים אותו מכל מקום. מאריך ישראל בלבד (ע' להלן פג-פד). ביכר מן הקרוב אלא שאינו מובחר כמו התבואה הרחוקה – המובחר עדיף (כן כתב לצדד בספר טהרת הקדש להלן פג:).

דפים סה – סו

קיד. א. מה היו עושים כדי להוציא מלבן של בייתוסים שהיו אומרים ממחרת השבת – שבת בראשית?

ב. מתי נצחו החכמים את הבייתוסים בויתוסים על ספירת העומר, ומה קבעו לזכר הדבר?

ג. אלו דרשות הובאו בסוגיא המלמדות שספירת העומר מתחילה מיום ט"ז בניסן?

ד. קצירת העומר והבאתו, והספירה – ביום או בלילה? ומנין שסופרים מתאריך ההבאה עצמו?

ה. כתוב אחד אומר: תספרו חמשים יום וכתוב אחד אומר שבע שבתות תמימות תהינה – הכיצד?

א. במוצאי יום טוב ראשון של פסח היו קוצרים את העומר בעסק גדול; שלוחי בית דין יוצאים מערב יום טוב ועושים אותן כריכות במחובר לקרקע כדי שיהא נוה לקצור. כל העיירות הסמוכות מתכנסות לשם, והקוצר מכריז ואומר 'בא השמש?' – הין, 'מגל זה... קופה... [שבת היום...]' וכו' – שלש פעמים על כל דבר ודבר. וכל כך למה – מפני הבייתוסים שהיו אומרים אין קצירת העומר במוצאי יום טוב. מאותה סיבה היה העומר נקצר בשלשה אנשים בשלש מגלות ובשלש קופות, כדלעיל.

ב. מיום שמיני בניסן ועד סוף המועד (=פסח) נצחו החכמים את הבייתוסים בענין הספירה והג השבועות, וקבעו ימי שמחה שאין מספידים בהם, וכל שכן שאין מתענים בהם. לגרסת רש"י קבעום שלא להתענות – אבל בהספד מותר.

ג. כתוב אחד תלה הספירה בימים וכתוב אחד אמר לספור שבועות תמימות – ללמד שאם חל פסח באחד מימי השבוע, סופרים מלמחרת ואין מתחילים מיום ראשון בשבת למנות שבועות תמימות בדוקא. (ריב"ז). ואמרו ישובים נוספים למקראות, כדלהלן).

תספר לך – ספירה תלויה בבית דין. כלומר הספירה תלויה ביום טוב שנקבע לפי קידוש ב"ד את החודש, ולא ספירה לפי ימי השבוע הנתונה לכל אדם. (רבי אליעזר וריב"ב [י"ג: ר' יהודה. עתוס']. אך מדרש זה אין הוכחה על יו"ט ראשון דוקא, שמא יו"ט אחרון).

שתי ספירות אמרה תורה – ספירת העומר וספירת החודש; כשם שספירת החודש חשבנו ניכר סמוך לביאתו (ערש"י ותוס' כמה פירושים), כך בספירת העומר. ואילו היו מתחילים לספור לעולם מיום ראשון בשבת, אין הכר מסוים סמוך לביאתו (ר' יהושע). גם מצד דרש זה לבד היה אפשר מיו"ט אחרון, וכנ"ל. יש גורסים להשוות לספירת היובל. (עתוס').

הבאת שתי הלחם בעצרת משתווה להבאת העומר בפסח – מה להלן, בשתי הלחם, רגל ובתחילת רגל, אף כאן (רבי ישמעאל).

גזרה שוה שבת – שבת (עד ממחרת השבת השביעת... והקרבתם...; וספרתם לכם ממחרת השבת) – מה להלן רגל ותחילת רגל, בסמוך לה, אף כאן תספרו מסמוך לרגל (ר' יהודה / יהושע בן בתירא, ור' יוסי).

תספרו חמשים יום – כל ספירות שאתה סופר לא יהו אלא חמשים יום, ואם אתה מונה משבת בראשית, נמצא תאריך של יום חמשים של שנה זו, יכול להיות יום חמשים וששה של אשתקד וכדו' (ר' יוסי בר' יהודה. ואמר רבא: אית ליה פירכא, הוה אמינא חמשים מיום שהתחיל למנות, להוציא הימים שבין יום טוב ראשון של פסח ליום ראשון כשבת שלאחריו).

לפי שלא פורש שבת מסוימת, והלא השנה כולה מלאה שבתות – משמע יום טוב ולא שבת בראשית (ר' יוסי. וראה בו פירכא וחזר ודרש באופן אחר).

כתוב אחד אומר: ששת ימים תאכל מצות וכתוב אחד אומר שבעת ימים מצות תאכלו – הכיצד, מצה שאי אתה יכול לאכול שבעה – מן החדש, אתה יכול לאכול ששה ימים. הוי, בט"ז בניסן קרב העומר (ר' שמעון בן אלעזר).

ד. קצירה וספירה – בלילה. הבאה – ביום.

נקצר ביום – ע' להלן עא-עב.

לא ספר בלילה – נחלקו ראשונים האם סופר למחרת ביום. לא ספר גם ביום – נחלקו אם

סופר בשאר הימים אם לאו (עתוס' וש"ר).

כתוב: מהחל חרמש בקמה תחל לספר, וכתוב: שבע שבתות תמימת תהיינה – אימתי אתה מוצא תמימות, בזמן שאתה מתחיל לספור מבערב. הרי שקוצר וסופר בלילה. אבל ההבאה – ביום, ככתוב מיום הביאכם.

ה. רבן יוחנן בן זכאי יישב המקראות כך: פעמים אתה מונה שבתות תמימות – מתחילתן לסופן – כשט"ז

ניסן חל ביום ראשון בשבוע, ופעמים אי אתה מונה תמימות – כשחל ביום אחר בשבוע.

אביי אמר: מצוה למנות ימים ומצוה למנות שבועות. [אמימר מנה ימים בלבד. אמר, עתה שאין עומר אין הספירה חובה אלא משום זכר למקדש, הלכך די בספירת הימים].

דף סו

קטו. א. מהו אביב קלוי באש גרש כרמל?

ב. אלו דרשות נוטריקון הזכרו בסוגיא?

ג. הקמת העודף של מנחת העומר שנשאר לאחר ניפוי העשרון – מה עושים בו? האם הוא מחויב בתרומות ומעשרות וחלה?

א. אביב – כמשמעו, ראשית קציר השעורים.

קלוי באש – לר"מ, מהבהבים את השבלים (בעזרה) באש. לחכמים, תחילה חובטים אותם (בקנים לחים

ובקולחות, שלא יתמעכו. ואין דישה בעומר. עתוס' פה. ד"ה אין) ואחר כך נותנים אותם באבוב (= כלי קליה של מוכרי קליות, העשוי מנחושת קלל - וזהו לשון 'קלי') המנוקב ככברה כדי שתהא האור שולט בכולו. גרש - טחון בריחים של גרוסות (טחינה גסה, כדי שהפסולת לא תעבור בנקבי הנפה) - לאחר ששטחום בעזרה והרוח היתה מנשבת בהם. כרמל - רך (חילוף אותיות כר - רך) ומל (- נמלל ביד). דבי רבי ישמעאל תנא: כר-מלא (- הגרעין מבושל כל צרכו ואינו שדוף, וממלא את הזג). יש מפרשים 'כרמל' שנאמר לענין איסור חדש שהוא יבש לגמרי, ולא כ'כרמל' שנאמר במנחת העומר (עפ"י רבנו גרשום כריתות ד:). ואולם רש"י (שם) פרש באופן זה.

ב. דרשות נוטריקון:

כרמל - רך מל; כר מלא.

וכרמל בצק לנו ויאמר תן לעם ויאכלו - בא ויצק לנו ואכלנו. ונוה היה (- נאה היה הלחם).

נתעלסה באהבים - נושא ונתן ונעלה (למיטה) ונשמח ונתחטא (- לשון משחק).

כנף רננים נעלסה - נושא עולה ונתחטא (- לשון הורדה, הנחה. או לשון טיול - משחק. ערש"י ותוס').

כי ירט הדרך - יראתה ראתה נטתה.

ג. שארית הקמח של מנחת העומר היה נפדה ונאכל לכל אדם, וחייב בחלה (שהרי שעת הגלגול קובעת לחיוב חלה, וזה נתגלגל ביד הדיוט) ופטור מן המעשרות, שמירוח הקדש פוטר (דגנך - ולא דיגון הקדש). רבי עקיבא מחייב, שלא ניתנו מלכתחילה אלא כפי הצורך ואילו השאר לא קידש. (אפשר שלרבי עקיבא אין צריך פדיה. או אפשר שפודים מדרבנן, שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון. תוס'. וע' בשפ"א).

דפים טו - טז

קטז. א. מירוח הקדש ומירוח עכו"ם - האם פוטרם מתרומות ומעשרות?

ב. גלגול עיסה של הקדש או נכרי - האם פוטר מחלה או לא?

ג. כיצד מערים אדם על תבואתו להפטר מתרומות ומעשרות?

ד. פטר חמור של נכרי, מה דינו?

א. מירוח הקדש פוטר (דגנך. סתם מתניתין בפאה ובחלה). לדברי רב כהנא, רבי עקיבא סובר שאינו פוטר. ואילו רבי יוחנן ורבא ועוד אמוראים חולקים וסוברים שגם לרבי עקיבא פוטר. ומותר לגמרי, הן באכילת עראי הן באכילת קבע (עפ"י תד"ה כדי; תוס' רעק"א פאה ד, ח).

מירוח עכו"ם - מחלוקת תנאים; רבי יהודה ורבי מאיר סוברים שאינו פוטר (דגנך, דגנך - מיעוט אחר מיעוט, לרבות), ותורמים ומעשרים משלו על של ישראל, ולהפך. רבי יוסי ורבי שמעון פוטרם (ומותר לאכול אפילו אכילת קבע. תוס' ועוד).

ואמרו (לפי דברי רבא) שאעפ"י חכמים גזרו לחייב משום בעלי כיסים (הלוקחים תבואה מן החמרים, ולא יבדילו בין מוכר נכרי לישראל. פירוש אחר: שיערימו לפטור תבואתם ע"י מירוח עכו"ם (רש"י), או יתלו את ממונם בגוי כדי לפוטרו (ערמב"ם תרומות ד, טו). ודוקא בתרומת ארץ ישראל, אבל תבואת חו"ל שאינה אלא מדרבנן - בגוי אין תרומתו ותרומה ואינה מדמעת.